

FICIL
RAISE THE BAR!

Rīgā, 2024.gada 20. maijā
Nr. 29/2024

Ministru prezidentei
Evikai Siliņai
pasts@mk.gov.lv

Finanšu ministram
Arvilam Ašeradenam
arvils.aseradens@fm.gov.lv

Satiksmes ministram
Kaspāram Briškenam
satiksmes.ministrija@sam.gov.lv

Finanšu ministrijai
pasts@fm.gov.lv

Satiksmes ministrijai
satiksmes.ministrija@sam.gov.lv

Par publiskā iepirkuma procesa uzlabošanu

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – FICIL) š.g. janvārī Ministru prezidentei nosūtīja vēstuli, kurā aicināja pilnveidot publiskā iepirkuma procesu: 1) centralizējot un veicinot ciešāku sadarbību publisko iepirkumu procesos starp valsts sektora amatpersonām no dažādām institūcijām; 2) ieviešot izmaiņas un pārņemot praksi, lai veicinātu plašāku publisko iepirkumu konkursu vērtēšanas ietvaru, izveidojot sistēmu, kas neuzskatītu cenu par vienīgo kvalificējošo faktoru; un 3) saglabājot godīgu konkurenci un, pēc iespējas, izvairoties no situācijām, kurās pretendenti tiek izslēgti no iepirkuma procesa neobjektīvu iemeslu dēļ. Atsaucoties uz nosūtīto vēstuli, Ministru prezidente 6. februārī pieņēma rezolūciju 7.8.5./2024-DOC-153-417, kurā lūdza izvērtēt FICIL vēstulē paustos komentārus. Šajā sakarā FICIL tika aicināts uz vienu starpministriju sanākumi, kā arī vairākām diskusijām ar Finanšu ministriju (turpmāk – FM) un Iepirkumu uzraudzības biroju (turpmāk – IUB). Starpministriju sanāksmes laikā FICIL prezentēja problēmas, risinājumus un iespējamās tālākās darbības¹, lai uzlabotu publiskā iepirkuma procesu Latvijā. Savukārt turpmākajās sanāksmēs, kurās piedalījās tikai FM un IUB, vēršām uzmanību un diskutējām par vairākām rekomendācijām, lai pilnveidotu publiskā iepirkumu procesu. FICIL turpina vērst uzmanību uz konkrētām problēmām un nepieciešamību meklēt risinājumus:

1. **Problemātika ar izslēgšanas iemesliem.** Aprūtināsa ārvalstu personu (t.sk. patieso labuma guvēju, turpmāk – PLG) pārbaude pēc Publisko iepirkumu likuma (turpmāk – PIL) grozījumiem. Ārvalstu piegādātāji atsakās piedalīties iepirkumos, jo izziņu iegūšana ir sarežģīta un nav saprotama regulējuma Latvijā. Nodokļu parāda apjoma nesamērīgums pret sekām (PLG nekustamā īpašuma parāds vai 151 EUR parāds noved pie izslēgšanas). Tāpat pasūtītājiem ir dažādas interpretācijas par regulējumu. **Risinājumi** – 1) atvieglot un

¹ Pakāpeniska un skaidra iepirkumu centralizācija. IUB kapacitātes celšana un mandāta paplašināšana. VARAM un VRAA homogēniem mobilo sakaru pakalpojumiem izveidot kopīgu e-katalogu. EIS auditēšana un neefektivitāšu novēršana – sliekšņa celšana, tulkošanas prasību pārskatīšana, sadārdzinājuma mehānisma ieviešana. Turpmāka sadarbība ar privāto sektoru sistēmas efektīvizēšanai un pārējo risinājumu ieviešana.

- vienkāršot pārbaudes procesu, pēc iespējas izziņas aizstāt ar apliecinājumiem, 2) izvērtēt parāda summas sliekšni un paredzēt iespēju apmaksāt parādu, 3) pasūtītāju vienveidīgas prakses veicināšana, IUB lomas un kapacitātes stiprināšana prakses skaidrojumos.
- Līguma projektu problemātika.** FICIL ieskatā, nav līdzsvarotas pušu intereses - pastāv nevienlīdzīgi nosacījumi, pasūtītājam paredzētas tiesības vienpusēji atkāpties nebūtiskos gadījumos, savukārt izpildītājam nav paredzētas iespējas atkāpties, nav atrunāti grozījumi, kas varētu būt paredzami, izpildītāja atbildība bez saprātīgiem ierobežojumiem. Rezultātā iespējami sadārdzinājumi vai ārvalstu pretendentu izvēle nepiedalīties līguma projektā nesamērīgu risku dēļ, jo iepirkumu līgumi neatbilst ierastas komercdarbības darījumu praksei. Līguma projektu kvalitāte – to neatbilstība specifikācijai, kvalifikācijas prasībām, nav pielāgoti konkrētam iepirkumam, atbilstīgie juristi līgumu neveido kopā ar atbildīgo par līguma izpildi/ tehniskajiem jautājumiem – nepieciešama sadarbība pasūtītāja iekšienē un pārdomāta iepirkumu plānošana. **Līgumu kontrole** – līgumā nav paredzēti mehānismi, lai izpildes procesā tiktu pārbaudīta atbilstība sākotnēji izvirzītajām prasībām, tas rada šaubas par līgumu kontroli. **Risinājumi** - 1) līgumus nepieciešams profesionāli pielāgot pasūtītāja vajadzībām, 2) iepirkumu speciālistu un par līgumu uzraudzību/tehniskajiem jautājumiem atbildīgo personu profesionalizācija, pasūtītāju izpratnes par biznesa procesiem un riskiem veicināšana - iepirkumu procesu centralizācijas turpināšana, plašāk izmantojot kopīgus iepirkumus un vispārīgās vienošanās.
 - Administratīvā sloga mazināšana gan pasūtītāju, gan piegādātāju pusē.** **Risinājumi:** 1) samazināt tulkojumu nepieciešamību – FICIL ierosina, ka tulkojumi pieprasāmi pēc nepieciešamības un tiek pieņemti dokumenti svešvalodā, kas prasītu Valsts valodas centra un IUB iesaisti kopīgas nostājas izveidošanā. 2) nacionālo līgumcenu sliekšņu celšana saistībā ar inflāciju. Jāvērtē iepirkuma procesa izmaksas pret līgumcenu, no kuras rīkojams iepirkums. Vienlaikus jā saglabā procesu pārskatāmība administratīvi efektīvā veidā.
 - Stratēģisko iepirkumu (zaļais, sociālais, inovatīvais) iedzīvināšana.** **Risinājumi:** 1) sasniedzamo mērķu un rādītāju skaidra noteikšana (t.sk. pasūtītāja līmenī) un 2) iestādes vadītāja lomas noteikšana iepirkumu funkcijas efektivitātē un spējā īstenot stratēģiskos iepirkumus sabiedrības interesēs.
 - Elektroniskās iepirkumu sistēmas (turpmāk – EIS) audītēšana un modernizēšana.** **Risinājumi:** 1) veikts audits, lai identificētu nepieciešamās izmaiņas EIS, 2) ieviests lietotājam ērts un intuitīvs risinājums, ņemot vērā arī citu valstu labās prakses un sistēmas.
 - Valsts ieņēmumu dienesta reitingu sistēma publiskajos iepirkumos.** Nepieciešams ļoti pārdomāts risinājums. Pārlietu augsta formalizēšana bez segmentētas vai citādi pārskatītas B grupas (vairākās kategorijas) var novest (riski) pie tā, ka iepirkumos vēl biežāk kā tagad būs viens vai neviens piedāvājums.
 - Netiek izmantoti tie iepirkumu līgumu pārvaldības rīki, kas likumā ir iestrādāti.** Šādi pārvaldības rīki ir pieejami jau gadiem, bet praksē tiek lietoti reti. Pārsvarā tieši tādēļ, ka nav pieredzes vai/un ir bail no IUB, Valsts kontroles vai tiesas, kam pamatā ir būtisks zināšanu trūkums. Ir vairākas lietas, ko PIL/SPSIL piedāvā iestrādāt līgumos, taču pasūtītāji un iepirkumu komisijas to bieži baidās darīt. Kad līguma izpildes gaitā nepieciešams domāt par grozījumiem, to pieļaujamību, būtiskumu un nebūtiskumu, līguma kvalitāte ir nepietiekama, lai šos instrumentus pareizi darbinātu pasūtītāja interesēs. Tas attiecas uz termiņu izmaiņām, cenas izmaiņām un citiem risku pārvaldības instrumentiem, kas jau sākotnēji var tikt iestrādāti vai vismaz minēti līgumā.
 - Iepirkumu procedūru piemērošanas izņēmuma gadījumu esība ārpus kontroles un uzraudzības.** FICIL ieskatā, iespējams, to varētu sasaistīt kopā ar argumentu par iestādes vadītāja darba vērtējumu par organizācijas budžeta lietderīgu izmantošanu, ņemot vērā iepirkumu praksi, labo pārvaldību utt. Taču ar to vien nepietiek. Ir jābūt instrumentam, kā arī šos iepirkumus padarīt publiski redzamus, caurspīdīgus un godprātīgi īstenotus. Tiesa nav pilnvērtīgs risinājums, ja runājam par uzticamu un stabilu investīciju vidi un konkurences veicināšanu iepirkumos.

9. **Inovāciju iepirkums.** Ir jādomā, kā šo attīstīt un ieviest plašāk. Šobrīd process ir smagnējs, lēns un grūti iedzīvināms praksē. **Risinājumi:** 1) strādāt pie kompetenču centriem, padarot inovāciju iepirkumus vieglākus un tos iespējot, 2) izskatīt informācijas un komunikācijas tehnoloģiju iepirkumu jomas kā pilotprojektus.

FICIL augstu vērtē FM un IUB ieguldīto laiku tiekoties un pārrunājot augstāk minētos ieteikumus. **Lai arī FICIL novērtē valsts pārvaldes tikšanās laikā sniegtos komentārus un skaidrojumus par iesniegtajiem priekšlikumiem (augstāk) aicinām dalīties ar konkrētu plānu, lai arī FICIL ir saprotams, kurus no augstāk minētajiem ieteikumiem FM un IUB saredz kā potenciāli ieviešamus vai pārskatāmus, t. sk. skaidrojot specifiski, ko paredzēts darīt.** Saprotam, ka sarunu laikā FM ir definējusi jomas prioritātes šim gadam², bet aicinām skaidrot kā prioritātes atbilst augstāk minētajiem ieteikumiem un kāda ir to ietekme uz publisko iepirkumu procesu vai administratīvā sloga mazināšanu uzņēmumiem, kas ir viena no Valdības rīcības plāna prioritātēm.

FICIL arī aicina plašāk apkopot un publicēt datus, kas saistīti ar publisko iepirkumu. Piemēram, vērtējot iepirkumu centralizāciju - cik ministrijas un pašvaldības ir uzsākušas (iniciējušas) iepirkumu centralizāciju pēdējos gados un cik no tām ir īstenotas? FICIL ieskatā ir būtiski atskatīties uz padarīto darbu arī minot konkrētus piemērus, tas ļautu izvērtēt arī kvalitatīvos ieguvumus. Iepirkumu centralizācijas informatīvais ziņojums, kas tika apstiprināts 2022.gada 12.aprīlī³, saturēja virkni pasākumu, kuru izpildes statusi joprojām nav zināmi publiski. Kādi ir labie piemēri, kāds ir bijis piensums valstij un, ja ir bijuši ieguvumi, tad iespējams praksi ir jāpaplašina? Cik Latvijā kopumā izmaksā publiskie iepirkumi, t. sk. administrēšana? FICIL rada bažīgus arī IUB minētais fakts, ka, runājot par līgumu problemātiku (2. punkts), iestāde ir kritiska par visaptverošu efektivitātes izvērtējumu. **FICIL ieskatā būtu jāveic efektivitātes izvērtējums skatoties gan konkrētas nozarēs, gan arī visaptveroši, lai novērstu situāciju, kurā pasūtītājs ir ieinteresēts tikai iztērēt līdzekļus, nevis iegūt efektīvu (labāko) rezultātu.**

Ņemot vērā iepirkumu jautājuma horizontālās sadarbības nepieciešamību, tad starpinstitūciju sanāksmē tika minēta iespējamība nodibināt starpinstitūciju formātu (padomi), kurā strukturēti varētu tikties un regulāri pārrunāt iespējamus uzlabojumus publiskā iepirkuma procesā. **FICIL aicina izvērtēt iespēju iedibināt šādu institūcija, ja tā atvieglotu un nodrošinātu vairāku ministriju un ieinteresēto pušu klātbūtni un iespēju kopīgi konstruktīvi pārrunāt un definēt potenciālos uzlabojumus iepirkumu procesā.**

FICIL arī atsauca uz FM pausto par iespējamu iepirkumu vadlīniju pārskatīšanu, ciešāk iesaistot sadarbības partnerus un nozari. **FICIL atkārtoti pauž gatavību iesaistīties jau konkrētas nozares iepirkuma vadlīniju pārskatīšanā, piemēram, IKT jomā, tās analizējot un komentējot pēc būtības, lai ieviestu labāko praksi.**

FICIL aicina sākt un organizēt pilotprojektu, kas ļautu objektīvi aprēķināt vienas pasūtītāju funkcijas kopējās izmaksas. Tas ļaus izstrādāt metodoloģiju, ar kuras palīdzību varēs noteikt, kuras darbības ietilpst publiskā iepirkuma procesā un kuras nē. Šāda metodoloģija nākotnē nodrošinās datu pieejamību un palīdzēs pieņemt lēmumus, balstoties uz faktiskiem datiem. Pašlaik katrs iepirkuma process tiek veikts atšķirīgi un rezultāti ir nesalīdzināmi. Pilotprojekts palīdzētu saprast, cik maksā pasūtītāja funkcija un kā katrs pasūtītājs var šīs izmaksas aprēķināt un izanalizēt. Projekta rezultāti sniegs iespēju izvērtēt kopējās izmaksas, kas rodas visai valsts pārvaldei.

FICIL atkārtoti izsaka pateicību par ministriju un citu iestāžu ieguldīto laiku pārrunājot iepirkumu procesu Latvijā un izsaka gatavību turpināt sadarbības, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi Latvijā.

² 1) centralizācijas jautājums caur VRAA; 2) virzām un strādājam pie iepirkuma likuma grozījumiem; 3) centīsimies uzlabot lietas saistībā ar stratēģiskajiem iepirkumiem.

³ Informatīvais ziņojums "Par publisko iepirkumu centralizāciju", Projekta ID 22-TA-194.

Ar cieņu,

Tatjana Guzņajeva
FICIL izpilddirektore

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO
PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU